

MILLIY SOZLARDA IJROCHILIK USLUBI HAQIDA

Qo'shayev Ilhom Axtamovich

BDPI musiqa va tasviriy san'at kafedrası o'qituvchisi
Tojiyeva Nigora Mirxonovna

BDPI musiqa va tasviriy san'at kafedrası 1-MUZ-22 guruh talabasi

Annotasiya: Maqolada O'zbek xalqining og'zaki an'analaridagi kasbiy musiqasi, ayniqsa maqom yo'llari, rang-barang murakkab doyra usullari va boshqa milliy musiqa sozlarda ijro etilgan asarlarhihg buyukligi, bu esa sozanda va xonandalardan yuksak ijro mahoratini talab etishi. Xonanda xushovoz bo'lishidan tashqari, kuchli xotira, she'riyatdan xabardorligi hamda o'ta qobiliyatli bo'lmog'i lozimligi to'g'risida fikr yuritilgan.

Maqsad: O'zbekiston aholisining etnik xususiyatidan farqi san'at sohasida ham o'z aksini topganligi, Farg'ona-Toshkent, Surxondaryo-Qashqadaryo, Buxoro-Samarqand va Xorazm vohalarining musiqiy asarlari o'rtasida sezilarli darajada mahalliylik farqi mavjudligi to'g'risidagi dolzarb masalalar haqida fikrva mulohazalar yuritish.

Materiallar va metodlar: Maqomlar Buxoro va Xorazm hamda Farg'ona Toshkent maqom yo'lidagi kuy va ashulalarni mavjudligi.

O'rta Sharq davlatlari, eng avval Eron, Shimoliy Hindiston Yunoniya va boshqa davlatlar bilan uzviy bog'langan holda rivojlandi. Bu ulkan Sharq mamlakatlari musiqa madaniyati tarixida O'rta Osiyo hissasining buyukligiga olib keldi. O'rta osiyoda, ayniqsa O'zbekiston musiqa madanitiga xos cholg'ulardagi juda katta xilma-xillik uzoq o'tmish yodgorliklarida, ham namoyon bo'lishi.

Muhokama va natijalar: Ayni vaqtda biz torli cholg'ularda o'zgarishlar borligini guvohi bo'lamiz. Jumladan, eramizdan oldingi bir minginchi yillarda mansub tanbursimon cholg'uning hozirgi kunlarda Sharq mamlakatlarida keng ishlatilayotgan turi, o'z navbatida uzoq asrlar davomidagi doimiy takomillashuvlar natijasi sifatida gavdalanadi.

Xulosa: Xullas, o'zbek milliy sozlarning paydo bo'lishi taraqqiyotini o'rgangan yuqorida nomlari zikr qilingan musiqashunos olimlarimiz o'z mulohazalarini aniq asoslab bersalar ba'zilar fikrlarini bayon etishda mavhumlikka yo'l qo'yganlar biz yoshlar milliy sozlar qolaversa musiqamiz tarixini chuqur o'rganib tahlil qilishda xatoliklarga yo'l qo'ymasligi lozim.

Kalit so'zlar: Maqom, xonanda, xushovoz, mahalliylik, mavrigi, lazgi, moddiy, doyra, katta ashula, tanbur,dutor, husayniy.

Annotation: The article presents the professional music of the Uzbek people in the oral tradition, in particular, works performed in the style, techniques of complex colored doira and other national musical styles, which requires high performing skills from soloists and singers. It was believed that a singer should have not only a good voice, but also a strong memory, knowledge of poetry, and also be extremely capable.

Aim: To discuss topical issues that the differences in the ethnic character of the population of Uzbekistan are reflected in the field of art, about the existence of significant differences in the local affiliation of musical works of Ferghana-Tashkent, Surkhandarya-Kashkadarya, Bukhara-Samarkand and Khorezm oases.

Materials and methods: the statuses of Bukhara and Khorezm and Ferghana Tashkent the presence of melodies and chants on the way to status.

The countries of the Middle East, primarily Iran and Northern India, developed in close connection with Greece and other states. This led to the greatness of the Central Asian contribution to the history of musical culture of the vast eastern countries. The huge variety of instruments characteristic of the musical culture of Central Asia, especially Uzbekistan, is also evident in the monuments of the distant past.

Discussion and results: We are currently seeing changes in stringed instruments. In particular, the type of Tanbur instrument, which is currently widely used in the countries of the East, dating back to the millennium BC, in turn, is the result of constant improvements over many centuries.

Conclusion: if the above-mentioned musicologists who studied the development of the Uzbek national word clearly justified their judgments, then some allowed abstraction in the presentation of their thoughts, then we, young people, should not make mistakes when deeply studying and analyzing the history of national music.

Keywords: status, singer, khushovoz, locality, mavrigi, lazgi, material, doira, big song, tanbur, dutor, husseini.

Аннотация: в статье представлена профессиональная музыка узбекского народа в устной традиции, в частности, произведения, исполняемые в стилистике, приемах цветной сложной дойры и других национальных музыкальных стилях, что требует от солистов и певцов высокого исполнительского мастерства. Считалось, что певец должен обладать не только хорошим голосом, но и сильной памятью, знанием поэзии, а также быть чрезвычайно способным.

Цель: обсуждение актуальных вопросов о том, что различия этнического характера населения Узбекистана отражаются и в сфере искусства, о существовании значительных различий в местной принадлежности музыкальных произведений Фергано-Ташкентского, сурхандарьинско-Кашкадарьинского, Бухаро-Самаркандского и Хорезмского оазисов.

Материалы и методы: статусы Бухара и Хорезм и Фергана Ташкент наличие мелодий и песнопений на пути к статусу.

Страны Ближнего Востока, прежде всего Иран, Северная Индия развивались в тесной связи с Грецией и другими государствами. Это привело к величии Среднеазиатского вклада в историю музыкальной культуры огромных восточных стран. Огромное разнообразие инструментов, характерное для музыкальной культуры Средней Азии, особенно Узбекистана, проявляется и в памятниках далекого прошлого.

Обсуждение и результаты: в настоящее время мы наблюдаем изменения в струнных инструментах. В частности, тип танбурского инструмента, который в настоящее время широко используется в странах Востока, относящийся к тысячелетию до нашей эры, в свою очередь, является результатом постоянных усовершенствований на протяжении многих веков.

Заключение: если вышеупомянутые музыковеды, изучавшие развитие узбекского национального слова, четко обосновали свои суждения, то некоторые допускали абстракцию в изложении своих мыслей, то мы, молодые люди, не должны допускать ошибок при глубоком изучении и анализе истории национальной музыки.

Ключевые слова: статус, певец, хушовоз, местность, мавриги, лазги, материал, дойра, большая песня, танбур, дутор, хусейни.

O'zbek xalqining ohzaki an'analaridagi kasbiy musiqasi, ayniqsa maqom yo'llari yirik shaklda bo'lib, rang-barang murakkab doyra usullaridan va boshqa milliy musiqa sozlarimizda ijro etilgan buyuk asarlardan iboratdir. Bu esa sozanda-xonandalardan yuksak ijro mahoratini talab etadi. Xonanda xushovoz bo'lishidan tashqari, kuchli xotira, she'riyatidan xabardor, qobiliyatli bo'lmog'i lozim. Shu bois biz xalq sozanda va xonandalari to'g'risida fikr yuritar ekanmiz, ularning shu fazilatlarini inobatga olishimiz kerak bo'ladi. O'zbekiston aholisining etnik xususiyatidan farqi san'at sohasida ham o'z aksini topgandir: Farg'ona-Toshkent, Surxondaryo-Qashqadaryo, Buxoro-Samarqand va Xorazm vohalarining musiqiy asarlari o'rtasida sezilarli darajada mahalliylik farqi mavjud. Turli viloyatdagi xalq ashulalari ritm va ohanglarining ko'pgina xususiyatlari, ijro etish yo'llari va janrlari bir-biridan farq qilishi o'zbek xalq musiqasini turli badiiy vositalar bilan boyitib kelmoqda. Bunday rang-baranglikka o'zbek xalqi bilan boshqa qo'shni respublika xalqlari o'rtasidagi yaqin aloqalar ham katta omil bo'ldi. Masalan, O'zbekistonning ba'zi viloyatlarida Qashqadaryo, Surxondaryo, Toshkent va Samarqandning tog'lik rayonlarida Qirg'iz, Qozoq cholg'u kuylariga o'xshash musiqalar uchraydi. Xorazmda esa, Qoraqalpoq va Turkman musiqasi ohanglarini eslatuvchi kuylarni eshitish mumkin. Ayniqsa, tarixiy rivojlanish jarayonida bir-biri bilan yaqin aloqada bo'lgan o'zbek va tojik xalqlarining musiqa merosida o'zaro o'xshashlik juda ko'p. Musiqiy merosimizdagi bu o'xshashlik ayniqsa, professional og'zaki janrlarida yaqqol, ko'rinadi. Buxoro "Shashmaqom"ini tojik va o'zbek xalqlari o'zlarining milliy meroslari deb hisoblashlari tasodifiy hol emas.

Shundan kelib chiqib, aytish mumkinki, har bir vohaning (viloyatning) o'ziga xos bo'lgan sozanda va ijrochilari bo'lgan. Bular atoqli xalq san'atkorlari bo'lib, milliy musiqamizni yillar davomidagi rivojlanishida munosib hissa qo'shib keldilar. Xalq san'atkorlari –xonanda va sozandalarning repertuar –dasturi juda boy bo'lib unga mavzu va tasviriy vositalari turlicha bo'lgan xalq ashulalarini, cholg'u kuylari va og'zaki an'anadagi kasbiy musiqa asarlari kiradi. Ularning ijro dasturida Sharqning mashhur shoirlari: Umar Xayyom (XI-XII asrlar), Jaloliddin Rumiy (XII asr), Abdurahmon Jomiy, Alisher Navoiy (XV asr), Bedil (XVII-XVIII arlar), Muqimiy, Furqat va boshqalarning lirik she'rlari joy egallagan edi. Bularni ijro etishda ko'pgina xalq ashulachilari yuksak mahoratga erishganlar. Buxorolik hofiz domla Halim Ibodov, Levi Boboxonov, samarqandlik Hoji Abdulaziz Abdurasulov, toshkentlik Mulla To'ychi Toshmuhammedov, Shorahim Shoumarovlar ijroning ohangdorligi, tovush diapazonining nihoyatda kengligi, nafas olish texnikasidan mohirlik, xotiraning kuchliligi bilan tinglovchilarni hayratga solganlar. Ularning yuksak ijrochilik mahoratlari hatto XX asr boshlarida Moskva va Rigada Mafon firmalarining Toshkent va Buxoroda yozib olgan gramplastinkalaridan ham bilsa bo'ladi. Biz yuqorida respublikamiz vohalariga xos bo'lgan kuy va qo'shiqlar, shuningdek ularning ijrochilari bo'lganligi borasida aytib o'tgan edik. Masalan, maqomlar ko'p holda Buxoro va Xorazm hamda Toshkent-Farg'onada maqom yo'lidagi kuy va ashulalarda mavjudligini ko'ramiz.

Katta ashula –Farg'onaga, doston ijrochiligi Surxondaryo, Qashqadaryo, Xorazm va Samarqand vohalariga xos bo'lgan janrlardir. Bundan tashqari ayrim lokal xususiyatga ega bo'lgan turkum va yalla hamda qo'shiqlar borki, bularni eslagancha darrov qaysi vohaga xosligini anqlab olish mumkin emas. Bular "Buxorocha", "Mavrigi" (Buxoro), "Lazgi" (Xorazm), "Polka" (Andijon), "Namangan olmasi", "Tanovor" (Farg'ona), "Toshkent uforisi" singari keng ommalashgan xalq yo'lidagi ohanglardir. Ushbu janrlarning ijrochilari esa, atoqli hofizlar Otajalol Nosirov, Domla Halim Ibodov, Levi Boboxonov, Usta Shodi Azizov, Mulla To'ychi Toshmuhammedov, Hoji Abduaziz Abdurasulov, Yunus Rajabiy, Shorahim Shoumarov, Boboxon va Akmalxon So'fixonovlar, Berkinboy Fayziev, Jo'raxon Sulaymonov, Ma'murjon Uzoqov, Hojixon Boltaev, Komiljon Otaniyozov, Sherog'i Yoqubov, Fattohxon Mamadaliev, Orifxon Hotamov. Shuningdek, mohir sozandalardan Hoji Abdurahmon Umarov, Otag'iyos Abdug'aniev, Ma'rufjon Toshpo'latov, Yoqub Davidov, Usta Olim Komilov, Abduqodir Ismoilov, Ahmadjon Umrzoqov, To'xtasin Jalilov, Usta Ro'zmatxon Isaboev, Rizqi Rajabiy, Otavali Nuriddinov, Muhammadjon Mirzaev, Turg'un Alimatov, Faxriddin Sodiqov, Saidjon Kalonov, Komiljon Jabborov, Nabijon Hasanov, Qori Siroj Yusupov, Ayub Qodirov, Ergash Shukrullaev, Orif Qosimov, Orif garmon Toshmatov, G'anijon Toshmatov bugungi kunda esa G'ulomjon Hojiqulov, Abduhoshim Ismoilov, Ari

Boboxonov, Sulaymon Taxalov, O'lmas Rasulov, Abdulhaq Abdurashidov, Abdurahmon Xoltojiev, Qahramon Dadaev, Tal'at Sayfiddinov, Odil Kamolxo'jaev singari sozandayu xonandalar milliy musiqamiz rivojiga, uning an'anaviy ijro uslubiga katta hissa qo'shadilar va qo'shib kelmoqdalar. Yuqorida nomlari keltirilgan xonanda va sozandalarning o'ziga xos tomoni shundan iboratki, ularning har biri ma'lum mohirona ijrochilik uslubiga ega bo'lgan. Ushbu san'atkorlarning ijro usubari deyarli bir-biriga o'xshamagan. Ular ijrosidagi umumiylik shundaki, barchalari yuksak ijro sifati sohibi, ya'ni baland musiqiy iste'dod, mustahkam, tug'ma ritm, xotira va katta diapzondagi ovozigga ega bo'lganlar. Ushbu ustoz ijrochilarda ustoz va shogird an'anasi ham juda samimiy bo'lgan. Ular asosan xalq yo'lidagi kuy va qo'shiqlarni an'anaviy usulda ijro etib kelganlar. Bugungi kunda musiqa ijrochiligidagi o'tmish ustozlar yo'lini O'zbekiston konservatoriyasi Sharq musiqasi kafedrasini tamomlagan qator iste'dodli - xonanda-sozandalar davom ettirmoqdalar. Demak, xalq musiqasining ijro uslubi kelajakda ishonchli qo'llarda deb qanoat hosil qilish mumkin. O'rta Osiyo dunyodagi kamonli sozlarning vatani, degan xulosaga kelgan edi taniqli nemis musiqashunos olimi, jahon cholg'ulari haqida bir necha tadqiqotlar muallifi doktor Verner Baxman Aykon shunday fikr bildirgan, olimlar V.S.Vinogradov, I.R.Rajabov, T.S.Vizgo va boshqalar tomonidan ham ta'kidlangani bejiz emas, albatta. O'rta Sharq davlatlari, eng avval Eron, Shimoliy Hindiston Yunoniston va boshqa davlatlar bilan uzviy bog'langan holda rivojlandi. Bu ulkan Sharq mamlakatlari musiqa madaniyati tarixida O'rta Osiyo hissasining buyukligiga olib keldi. O'rta osiyoda, ayniqsa O'zbekiston musiqa madanitida xos cholg'ulardagi juda katta xilma-xillik uzoq o'tmish yodgorliklarida, ham namoyon bo'ladi. Hozirgi karnay, surnay, nay, dutor, tanbur va doira shularga kiradi.

Dutor – O'rta osiyo xalqlari orasida keng tarqalgan o'zbek – tojiklarning sevimli sozlaridan hisoblanadi. Ma'lumki, musiqiy cholg'ularimiz xalqimizning muqaddas qadriyati, san'at namnalaridan biridir.

Orombaxsh, yoqimli ohangi chalinishi nisbatan qaylayligi, shu bilan birga murakkab musiqaviy texnika usullaridan foylanishning mumkinligi dutorni ham havaskor ham professionallarning keng doirasi uchun eng ma'qul sozlardan biriga aylantirdi. Bugungi kunda dutor o'zbek, tojik, uyg'ur, turkman, qoraqalpoq singari xalqlari cholg'u madaniyatida muhim ahamiyat kasb etadi. Dutor Eron, Afg'oniston, Hindiston xalqlariga ham ma'lum cholg'udir. V.S.Vinogradov ta'kidlaganidek dutor kabi chertib chalinadigan sozlar chet el va sharq mamlakatlarining faqat O'rta Osiyoga yondosh tumanlarida tarqalgan bo'lib xalq turmushida shu qadar katta mavqe egallagan. Bu esa birinchidan ushbu hudud xalqlari o'rtasida qadimdan mavjud bo'lgan madaniy aloqalar haqida, ikkinchidan esa, O'rta Osiyo zaminida turli sozlarda ijrochilarning teran hamda mustahkam ildizlari borligidan dalolat beradi. Ma'lumki, O'zbekiston madaniyatida ko'chmanchi va o'troq madaniyatlar an'analari xususiyatlari jamlangan.

Bunga dutor yaqqol misol bo'la oladi. O'zbek sozlari haqida ilk tadqiqot muallifi V.M.Belyaev fikricha dutor ko'chmanchilarning ikki torli sozi o'troq aholi tanburi sintezida tashkil topgan. Dutor dastasining cho'ziqligi pardalar ayniqsa pozitsiyalar pardalarning katta joylashganligi tanburning ta'siridan guvohlik bedai. V.M.Belyaev farazini tasviriy materiallar O'rta Osiyo hududida ayniqsa so'nggi 20 yillar mobaynida topilgan arxeologik topilmalar ham tasdiqlaydi. O'rta Osiyo qadimiy xalqlari musiqasi tarixini o'rganishda bu topilmalar asosiy manba hisoblanadi. Afrosiyob, Dalvarzintepa, Varaxsha va boshqa yodgorliklarda chang (17 asrgacha u arfa tipidagi soz edi), bobat T.S.Vizgo fikricha, o'rta asr arab udining prototipi, rubob va hokazo sozlarning ko'p sonli tasvirlari orasiga dutorga o'xshash sozni uchratmaymiz. Moddiy madaniyat iboidalarida o'troq aholining didini aks ettiruvchi ziroatkor shahar madaniyatiga xos narsalar o'z aksini topgan. Demak, dutor yoki uning qadimiy ajdodlari qadimiy soz ekanligi shubxasiz bo'lsada, boshqa rejadagi madaniyat an'alariga xos bo'lganligi sababli ushbu obidalarda aksini topmagan. Xorazm terokatalarida (E.O. IV – III va eramiz birinchi asrlari) dutorsimon sozlarning bizga ma'lum yagona tasviri mavjud bo'lib mutaxassislar Shimoliy ko'chmanchi qabilalarning sozlari deb qaramoqdalar.

Bu sozlarning qadimiy Xorazm yodgorliklari tasvirlanishi “ikki xalqlar (ya’ni o’troq va ko’chmanchi xalqlar) tarixi tongotaridayoq o’zaro qalin madaniy ta’sir mavjudligidan dalolat beradi” (R.L.Sladkov) – deb hisoblanmoqda. Ikki torli chertib chalinuvchi sozlar, - deb yozadi V.S.Vinogradov – oddiy ko’chmanchi ham foydalana oladigan eng xalqlchil sozdir. Haqiqatandan ham qozoq o’zbek va tojiklarda do’mbira, qoraqalpoqlarda va o’zbeklarda dutor keng xalq ommasi musiqa hayotida katta rol o’ynaydi. Yozma manbalarda dutor birinchi marta XV asrda tilga olinadi. Bu Husayniyning “Qonun ilmi va amali musiqiy” risolasidir. Husayniy Navoiyning zamondoshi bo’lib, risola ham Navoiyning maslahati bilan yozilgan.

Husayniy tasvirlagan dutor I.Rajabovning tadqiqotlaridan ma’lum bo’lishicha hozirgi dutorlardan ancha farq qilgan risola muallifi tasvirlagan pardalarga qaraganda dastasi qisqaroq bo’lgan. Dutorning hozirgiday birinchi torigina emas balki ikkala tori ham ohangdor bo’lgan. Husayniyning dutor pardalaridan asosiy maqomlarni chiqarish usullari bayon qilganidan I.Rajabov shunday xulosaga kelgan masalan dutorda “ushshoq” maqomini chiqarishni bayon ettir ekan, Husayniy avvalo noxun (tirnoq) bilan qo’yish bo’lgan ochiq torga urish kerak keyin navbat bilan bu torning “D” “3” pardalarini bosish kerak deb yozadi. So’ngra ochiq yanada yuqori “X” toriga navbat bilan Ya, Yd. Yx pardalarni bosish kerak. Ushshoq maqomining tovush qatori shu bilan tugaydi. T.S.Vizgo Husayniy ikki torli boshqa biror cholg’u masalan tanbur haqida yozmaganmikin deb faraz qiladi. Zotan. Dutor so’zining lug’aviy ma’nosi (ikki tor) ham shu fikrni tug’diradi. Husayniy dutor haqida yoki torli boshqa soz haqida yozganmi, bu masala hali uzul kesil hal qilinmagan. V.M.Belyaevning “O’zbekiston musiqa asboblari” kitobida o’zbek sozlari haqida ancha mufassal ma’lumotlar yig’ilgan.

Muallif cholg’u asboblari va ularning paydo bo’lishi haqida ko’p ma’lumotlar to’plagan. Belyaev asari umuman foydali bo’lsada, hozirgi kitobxonni qoniqtira olmaydi. Unda xususiy mulohazalar ko’proq, ular musiqa tajribasiga sinab qurilgan xulosalar va boshqa dalillar bilan asoslanilmaydi. U yoki bu cholg’u asbobining kelib chiqishini aniqlash uni u yoki bu asr bilan bog’lashharakatlari doimo ham to’g’ri xulosaga olib kelavermaydi. Muallif fikricha cholg’u asbobi yog’ochdan yasalgan demak temir asridan oldin yasalgan, agarda loydan yasalgan bo’lsa, demak uning paydo bo’lishi ganchkorlik rivojlangan paytga to’g’ri keladi. Ammo bu dalil bo’la olmaydi. Masalan: yog’och cholg’u asbobi temir yo’li uylab topilganidan keyin ham paydo bo’lishi mumkinku? Xullas, o’zbek milliy sozlarning paydo bo’lishi taraqqiyotini o’rgangan yuqorida nomlari zikr qilingan musiqashunos olimlarimiz o’z mulohazalarini aniq asoslab bersalar ba’zilar fikrlarini bayon etishda mavhumlikka yo’l qo’yganlar biz yoshlar milliy sozlar qolaversa musiqamiz tarixini chuqur o’rganib tahlil qilishda xatoliklarga yo’l qo’ymasligi lozim.

Adabiyotlar:

- 1.O’zbekiston Respublikasi Prezidentining “Xalqaro baxshichilik san’ati festivalini o’tkazish to’g’risida”gi 2018 yil 1 noyabrdagi PQ-3990-son qarori.
2. “Xalqaro baxshichilik san’ati festivalini o’tkazish chora-tadbirlari to’g’risida”gi O’zbekiston Respublikasi Vazirlar mahkamasining 2018 yil 22 noyabrdagi 946-son qarori.
3. O’zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Xaqaro baxshichilik san’ati festivali ochilishiga bag’ishlangan tantanali marosimdagi nutqi. O’zbekiston ovozi 2019-yil, 8- aprel. № 28-29 (32. 519).
- 4.Akhtamovich K. I. the content of education aimed at methodological improvement of the study of traditional musical heritageAcademicia Globe:Inderscience Research2022–T.3№.01–C.13-15.
- 5.Кушаев И. А. Педагогико-методические условия изучения традиционного музыкального наследия в образовании //Science and Education. 2022. Т. 3. - № 1. - С. 893-898.

6. Кушаев.И.А. Ахтамов.И.И «Педагогические основы традиционной профессиональной музыки (на примере искусства дастана)» ACADEMY научно-методический журнал ноябр-2020Ст. 59-62,
- 7.Кушаев.И.А, Ахтамов.И.И «Проблемы индивидуальных музыкальных занятий в вузах Узбекистана» ACADEMY научно-методический журнал №3(66)2021
- 8.ІА.Kushayev «Musical pedagogical fundamentals of doston art»> ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal 2020/10/10. 1061-1067
- 9.Qo'shayev I.A. "Вахшичилик festivallarining musiqiy ta'limdagi o'rni" МУҒАЛЛИМ ХӘМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ Илимий-методикалык журнал 2023 5/3 сан Нөкис ноябр В.233-238.
10. Istamovna, Ibatova Nigora, and Ramazonov Shukhrat Rakhimovich. "THE USE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN DEVELOPING THE CREATIVE POTENTIAL OF THE STUDENTS IN THE FINE ARTS." European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences 7 (2019).
11. Istamovna, Ibatova Nigora, and Ibrahimova Aysha. "PSYCHOLOGY OF ART." International Engineering Journal For Research & Development 5 (2020): 3-3.
- 12.Aminov, Akmal. "RAQAMLI TA'LIM MUHITIDA TALABALARNING MUSTAQIL ISHLARINI TAKOMILLASHTIRISH IMKONIYATLARI." ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz) 36.36 (2023).
- 13.Aminov, Akmal Shavkatovich. "ORTA MAKTABLARDA CHIZMACHILIK FANINING OQITILISHIDA GRAFIK TOPSHIRIQLARNING ORNI." ZAMONAVIY TA'LIM: MUAMMO VA YECHIMLARI 1(2022):140-144.
- 14.Shavkatovich, Aminov Akmal. "CHIZMACHILIK DARSLARIDA KOMPYUTER DASTURIDAN FOYDALANISH IMKONIYATI VA SAMARADORLIGI." Journal of Innovation, Creativity and Art (2023): 162-166.
15. Nurullayev F.G. FORMATION OF AESTHETIC EDUCATION OF CHILDREN ON THE EXAMPLE OF BUKHARA FOLKLORE SONGS. Euro-Asia Conferences 1 (1), 34-36.
16. Nurullayev F.G The Role and Significance of Folk Music in Raising Children.European Journal of Innovation in Nonformal Education(EJINE) Volume 2| Issue 5| ISSN:2795-8612 . Accepted 14 May2022.
- 17.Nurullayev F.G. METHODOLOGICAL REQUIREMENTS FOR THE SELECTION OF BUKHARA FOLK SONGS IN MUSIC EDUCATION. Web of Scientist: International Scientific Research Journal 1 (01), 83-88.
18. Nurullayeva N.G., Nurullaeva N.K., Nurullaev B.G. Role and significance of folklor music in the upbringing of children of preschool age. Academicia An International Multidisciplinary Research Journal. Vol.10, Issue 10, October 2020.
- 19.Nurullayev F.G. Узлуксиз таълим тизимида Бухоро фольклор кўшиқларини ўргатишнинг ўрни ва аҳамияти// O'zbekiston Milliy Universiteti xabarлари, Ilmiy-nazariy va metodik jurnal 2021-yil 6-son.- Toshkent. B.177-186.
- 20.Нуруллаев Ф.Г., Музыкальный процесс в западной музыке// «SCIENTIFIC PROGRESS» Scientific Journal ISSN: 2181-1601, 2021. - pp.570-575.
- 21.Нуруллаев Ф.Г., Нуруллаева Н.К. Роль фольклорных песен в воспитании учащихся// Научно – методический журнал «Проблемы педагогики». №3 (48). - Москва 2020.- С.15-17.

22. Nurullayev F.G. The Role and Significance of Folk Music in Raising Children. European Journal of Innovation in Nonformal Education (EJINE) Volume 2| Issue 5| ISSN:2795-8612. Accepted 14 May 2022.
23. Nurillaev F.G. Results of Experimental Work on Teaching Bukhara Folk Songs in Music Education and their Effectiveness. International Journal of Trend in Scientific Research and Development (IJTSRD) Special Issue on Modern Trends in Science, Technology and Economy. P.106-109. Available Online: www.ijtsrd.com e-ISSN: 2456 – 6470
24. Нуруллаев Ф.Г., Норова Ш.У. Психология музыкальных дидактических игр на интегрированных занятиях// Вестник интегративной психологии. Журнал для психологов. Выпуск №17, 2018. – С.295-299.
25. Nurillaev Farrukh Gaybullaevich- The technology of organizing the aesthetic education of students by means of folk songs. European Chemical Bulletin (Scopus-Q3) ISSN2063-5346. 2023, 12 (Special Issue7), 1987-1996
26. Фаррух Гайбуллоевич Нуруллаев. Моделирования педагогических с музыкальным уклоном действие объектов через математический аппарат в педагогике// Science And Education Scientific Journal, Issn 2181-0842, Volume 3, Issue 1, January 2022.589-595.
27. Фаррух Гайбуллоевич Нуруллаев. Интерактивные уроки музыки по программы Steam// Science And Education Scientific Journal, Issn 2181-0842, Volume 3, Issue 1, January 2022.595-602.
28. Нодира Каримовна Нуруллаева. Методические аспекты музыкального образования, особенности обучения народных песен в 5-7 классах// Science And Education Scientific Journal, Issn 2181-0842, Volume 3, Issue 1, J-2022
29. Nurullayev F.G. Rustamov F.T. Education Of A Child By Music In The Early Period Of Life. Spectrum Journal of Innovation Reforms and Development, volume 22, December 2023, ISSN(E):2751-1731.
30. Nurillaev Farrukh Gaybullaevich- The technology of organizing the aesthetic education of students by means of folk songs. European Chemical Bulletin (Scopus-Q3) ISSN2063-5346. 2023, 12 (Special Issue7), 1987-1996